

Rotte-R-Dam

Veel zweten en soms een bescheiden resultaat

Je hoeft in het Binnenrottegebied maar op de grond te stampen of de geschiedenis komt naar boven siepelen. Blijkbaar was landschapsarchitect Geuze zich daarvan bewust toen hij in de jaren negentig een ontwerp voor de inrichting van de Binnenrotte maakte. Plichtmatig voegde hij een paar vette knipogen naar het verleden toe. De gemeenteraad was daar niet van onder de indruk en beroofde het plan-Geuze van zijn historische vermomming. Maar het liet de letters DAM in de bestrating staan. Want als iets voor Rotterdam van historisch belang is dan is het wel de Dam die 750 jaar geleden in dat riviertje werd gelegd. Op de dam werden vrijwel meteen huizen gebouwd en Rotterdam is daarmee dus ook 750 jaar oud.

Waar ligt die dam eigenlijk?

Een twintigtal Rotterdammers sloot zich in 1993 aan in het Comité Rotte-Dam om te zorgen dat meer mensen weten waar de Rotte heeft gestroomd en waar de Rotte-Dam ligt. De Rotte is weliswaar uit de binnenstad verdwenen, maar de dam ligt er nog steeds: in de Hoogstraat tussen Koopgoot en bibliotheek.

Rotterdamers waren geïnteresseerd, de politiek was enthousiast en de media besteedden er veel aandacht aan. Maar het eerste resultaat werd pas na een kwart eeuw bereikt: een kunstwerk op de Binnenrotte. We duiken in brieven, nota's persberichten, inspreeksessies en interviews om te achterhalen waarom het zo lang duurde en stellen vast dat inspraak in Rotterdam gepaard gaat met veel zweten en af en toe een bescheiden resultaat.

De rits van Rotterdam is dicht

op 30 augustus 1993 richtte Comité Rotte-Dam zich in een open brief tot de gemeenteraad van Rotterdam; "De aanleg van de Rotterdamse spoortunnel vordert gestaag. De kilometerslange bouwput, die enige jaren de binnenstad domineerde is al weer gevuld met vele kubieke meters zand; de 'Rits van Rotterdam' is dicht. De sloop van het negentiende-eeuwse spoorwegviaduct laat nu niet lang meer op zich wachten. En als de slopershamers straks weer worden weggeborgen heeft Rotterdam de beschikking over een kolossaal plein van ongeveer 600 meter lang en 60 tot 100 meter breed, midden in de stad. Twee maal per week zal de markt er neerstrijken en de rest van de week is het een groot, open en leeg plein.

Bijna niets wijst erop dat hier het riviertje de Rotte stroomde. Hoewel veel Rotterdammers weten dat onze stad zijn naam dankt aan een dam in de Rotte zijn er weinigen die beseffen waar dat dan wel was. De Rotte is immers bij de aanleg van het spoorwegviaduct (1874) uit de stad verbannen en ons voorstellingsvermogen wordt behoorlijk op de proef gesteld als we in de Hoogstraat de 750 jaar oude Hoge Zeedijk van Schieland (1240) moeten herkennen. Kortom: de historische dimensie van de plek is groot maar door de tand des tijds vrijwel onherkenbaar geraakt."

Er was toen weinig animo om het 750-jarig bestaan van de stad te vieren. Gelukkig wees archeologisch onderzoek in de Willemsspoortunnel uit dat de dam niet in 1240 maar in 1270 was gelegd en het feestje dus alsnog dertig jaar later kan worden gevierd.

"Rotterdam met al syn Gebouwen" met op de voorgrond de Rotte-Dam (detail van een kopergravure door Johannes Devou & Romeyn de Hooghe, 1694).

"Gezicht op de Laurenskerk gezien vanuit noordoosten" met links op de achtergrond de Rotte-Dam (schilderij door Abraham Storck, 1676, Collectie Museum Rotterdam).

Een monumentaal kunstwerk dat echt wat voorstelt

"Nadat het plan-Geuze door de raadscommissies was uitgekleeft, moesten tachtig platanen in een laantje en acht verwaalde soortgenoten het plan weer aankleden. Maar nog voor de stedelijke schaamte was bedekt, nam de stedenbouwkundige striptease al weer een aanvang. De verwaalde bomen nemen namelijk ruimte in, ruimte die door de goddelijke voorzienigheid is toebedeeld aan marktkramen." Reden voor Comité Rotte-dam om te schamperen: "Kunnen we die verwaalde exemplaren nou niet in een bak op wieltjes zetten? Dan kunnen ze op dinsdag en zaterdag tenminste worden weggereden."

Vele brieven, nota's en interviews volgden, maar uiteindelijk verscheen slechts een klein lichtpuntje aan de horizon. Raadslid Els Kuijper vond namelijk dat er een kunstwerk moest komen en daarbij dacht ze niet aan het woord 'dam' of andere woorden in de bestrating. Zij beoogde een monumentaal kunstwerk dat ook echt wat voorstelt en dus ook het een en ander zal kosten.

Dertien jaar later

In 2006, oftewel dertien jaar later, stond de herinrichting van de Binnenrotte opnieuw op de rol. Op de vraag van raadslid Christiaan van den Berg of het geld voor het kunstwerk inmiddels was gevonden, zegde wethouder Stefan Hulman prompt twee ton toe.

Dat ging dus ineens lekker snel, maar let wel: Hulman stelde geen "extra middelen" ter beschikking. Hij vroeg Stadsontwikkeling om een ton te reserveren uit het budget voor de herinrichting van de Binnenrotte. De dienst Internationale Beeldencollectie (IBC) werd eveneens "uitgenodigd" om in de eigen buidel tasten. Hulman gaf beide diensten bovendien opdracht om met Comité Rotte-Dam samen te werken. Het laat zich raden hoe enthousiast Stadsontwikkeling en IBC waren over de samenwerking met die opgedrongen pottenkijkers.

In 2011 presenteerde Stadsontwikkeling vijf modellen voor de herinrichting van de Binnenrotte waarin vooral bomen en marktkramen om aandacht streden. Ten aanzien van de ontstaansgeschiedenis

van de stad viel nog een wereld te winnen.

Inmiddels weten we dat Stadsontwikkeling bij de herinrichting volkomen eigenzinnig opereerde. De ontstaansgeschiedenis had geen invloed op het inrichtingsplan. Reden voor Rien Vroegindeweyj om te verzuchten: "Er groeit nu een generatie jonge Rotterdammers op die gemakkelijk het idee zou kunnen krijgen dat het ontstaan van de stad in de Koopgoot is begonnen en dat men zo naar boven is gekropen om de wijde omgeving met wolkenkrabbers te bebouwen."

Jong en oud, kunstenaar en kunstbaar

Comité Rotte-Dam werd regelmatig uitgenodigd om met IBC te overleggen over het kunstwerk op de Binnenrotte, maar zodra kunstenaars in beeld kwamen of schetsen werden besproken, hoorde het comité niet tot de genodigden. Het comité zag het niet als zijn taak om kunstenaars te selecteren of ontwerpen te beoordelen. Het concentreerde zich op het bewaken van de doelstelling: een historische verwijzing naar het ontstaan van Rotterdam op een dam in de Rotte.

De herkenbaarheid van die historische plek is er natuurlijk bij gebaat als het kunstwerk zelf ook herkenbaar is. Jong en oud, kunstenaar en kunstbaar moeten snappen waar het over gaat. Of anders gezegd: een onderwijzer van een lagere

school moet zijn leerlingen uit kunnen leggen wat het kunstwerk voorstelt. Die voorwaarden konden gelukkig stevig worden vastgelegd in de opdracht aan de kunstenaars. Dat kreeg de titel "Rotterdam a work of art".

De selectie van kunstenaars had wel wat weg van een pausverkiezing. Het duurde een eeuwigheid en er werd buitengewoon geheimzinnig over gedaan. Jammer genoeg ontbraken de rooksignalen. In maart 2010 vernam het comité dat IBC drie kunstenaars wilde vragen om een schetsontwerp te maken: Jimmie Durham, Martin Boyce en Gosha Macuga. Een half jaar later bleek dat Jimmie Durham had bedankt en het duo Allora en Calzadilla was gepolst. Nog een half jaar later bleek dat het duo ook niet zo toeschietelijk was en dat IBC al weer voorzichtig uitkeek naar een nieuwe kandidaat, de Schotse Suzan Philipsz zou worden benaderd. En zo ging het nog een tijdje door.

Comité Rotte-Dam werd voortdurend gepasseerd, reden om er begin 2015 een punt achter te zetten. Het comité voelde zich niet langer thuis in de rolverdeling die IBC voor ogen had. "Door onze deelname zouden we bovendien de indruk kunnen wekken dat het kunstwerk in samenspraak met een comité uit de bevolking tot stand kwam, terwijl hier toch echt alleen ambtelijk Rotterdam aan de knoppen zit."

"Gezigt op de Grootte of St. Laurens Kerk der Stad Rotterdam, aan de Zijde van het Amsterdamsche Veyr" met links de Rotte-Dam (ingekleurde gravure van Jan Punt, 1753, naar Cornelis Pronk)

Hou ze in de gaten!

In 1994 besloot de gemeenteraad om de Dam in de Rotte te markeren met een kunstwerk. We prijzen ons gelukkig dat de stad ruim vijftwintig jaar later toch nog werd getrakteerd op dat kunstwerk. De voeten van Ben Zegers moeten zich nog bewijzen, maar de kans is in ieder geval groot dat straks heel veel meer Rotterdammers weten dat hier die dam ligt waar Rotterdam zijn naam aan dankt. Het ligt aan hun inzet of Stadsontwikkeling zich bij de herinrichting van de Hoogstraat alsnog laat inspireren door de

ontstaansgeschiedenis van Rotterdam, want, en treffend verwoord door het Rotterdamologisch Instituut bij monde van Rien Vroegindeweyj: "Elke Rotterdammer is een stedenbouwkundige of dient zich als zodanig te gedragen, want als we het aan de stedenbouwers en architecten overlaten, wonen we straks met z'n allen op een tekentafel of op z'n minst in de schaduw daarvan. Hou ze in de gaten!"

Jan van den Noort © Rotterdam 2020

"Gesigt aan het water genaamt De Rotte siende naar Vismarkt en Groote kerk tot Rotterdam" met op de voorgrond de Rotte-Dam (gravure door Leonard Schenk, 1720).

Zicht op de Rotte-dam met het kunstwerk van Ben Zegers (foto Judith van Gilst 2020)